

UNIVERSITATEA BABEȘ-BOLYAI
FACULTATEA DE LITERE
ȘCOALA DOCTORALĂ DE HUNGAROLOGIE

Teză de doctorat

– REZUMAT –

**ECHIVALENȚA DE CONȚINUT, FORMĂ ȘI STILISTICĂ, PRECUM ȘI
POSSIBILITATEA TRADUCERII JOCURILOR DE CUVINTE ÎN TRADUCERILE
MAGHIARE ALE POEZIILOR LUI NICHITA STĂNESCU**

Coordonator științific
Prof. universitar habil. dr. Benő Attila

Doctorand:
André Ferenc

Cluj-Napoca
2024

Cuprins

Introducere	
8	
1. Principalele aspecte ale teoriei traducerii Hiba! A könyvjelző nem létezik.	
1.1 O abordare literară și lingvistică a practicii traducerii Hiba! A könyvjelző nem létezik.	
1.2. Problema traductibilității și al intraductibilității Hiba! A könyvjelző nem létezik.	
1.3. Etica traducerii Hiba! A könyvjelző nem létezik.	
2. Sarcinile traducătorilor și ale cercetătorilor în domeniul traducerii Hiba! A könyvjelző nem létezik.	
2.1. Modele prescriptive și descriptive ale traducerii Hiba! A könyvjelző nem létezik.	
2.2. Contradicții în așteptările față de sarcinile traducătorului Hiba! A könyvjelző nem létezik.	
2.3 Rolul și responsabilitățile traducătorului Hiba! A könyvjelző nem létezik.	
3. Sarcinile și compromisurile traducătorului Hiba! A könyvjelző nem létezik.	
3.1 Perspectiva lui Walter Benjamin asupra traducerii Hiba! A könyvjelző nem létezik.	
3.2. Critici ale ideilor lui Benjamin Hiba! A könyvjelző nem létezik.	
3.3. Lectura deconstructivistă a lui Paul de Man despre Benjamin Hiba! A könyvjelző nem létezik.	
3.4. Deconstrucția și hermeneutica în teoria traducerii Hiba! A könyvjelző nem létezik.	
3.5. Relația dintre deconstrucție și traducere Hiba! A könyvjelző nem létezik.	
3.6. Relevanța traducerii la Derrida Hiba! A könyvjelző nem létezik.	

- 3.7. Practica traducerii ca interpretare **Hiba! A könyvjező nem létezik.**
- 3.7.1 Traducerea ca interpretare și interpretare greșită (răstălmăcire) **Hiba! A könyvjező nem létezik.**
4. Contextul traducerii literare maghiare **Hiba! A könyvjező nem létezik.**
- 4.1 Scurtă istorie a traducerii literare **Hiba! A könyvjező nem létezik.**
- 4.2. Practica traducerii literare maghiare în secolele 18. și 19. **Hiba! A könyvjező nem létezik.**
- 4.3. Traducătorii din generația „Nyugat” **Hiba! A könyvjező nem létezik.**
- 4.4. Moștenirea practicii de traducere a generației Nyugat: perspectiva lui György Somlyó **Hiba! A könyvjező nem létezik.**
- 4.5. Semnificația conceptuală a "traducerii literare" și a "traducerii poeziei" **Hiba! A könyvjező nem létezik.**
5. Figura lui Nichita Stănescu **Hiba! A könyvjező nem létezik.**
- 5.1. Rolul său în cultura română **Hiba! A könyvjező nem létezik.**
- 5.2. Universul liric al lui Nichita Stănescu și receptarea critică **Hiba! A könyvjező nem létezik.**
- 5.3. Receptarea lui Stănescu în limba maghiară **Hiba! A könyvjező nem létezik.**
6. Traduceri de Domokos Szilágyi **Hiba! A könyvjező nem létezik.**
- 6.1. Contextul apariției volumului *Víziorgona (Orga de apă)* **Hiba! A könyvjező nem létezik.**
- 6.2. Prezentarea volumului **Hiba! A könyvjező nem létezik.**
- 6.3. Particularități ale traducerii poeziei *Orga de apă* **Hiba! A könyvjező nem létezik.**
- 6.4. Particularitățile traducerii poeziei *N-ai să vii* **Hiba! A könyvjező nem létezik.**
- 6.5. Caracteristicile generale ale traducerilor lui Domokos Szilágyi **Hiba! A könyvjező nem létezik.**
- 6.6. Rima ca joc de limbaj **Hiba! A könyvjező nem létezik.**
- 6.6.1. Cazul monorimei **Hiba! A könyvjező nem létezik.**

- 6.7. Rime interne **Hiba! A könyvjelző nem létezik.**
- 6.8. Jocuri de cuvinte bazate pe similarități sonore **Hiba! A könyvjelző nem létezik.**
- 6.9. Procedee agramaticice, devianța lingvistică **Hiba! A könyvjelző nem létezik.**
- 6.10. Enumerația **Hiba! A könyvjelző nem létezik.**
- 6.11. Jocuri de limbaj bazate pe paronimie și omonime **Hiba! A könyvjelző nem létezik.**
- 6.12. Aliterația **Hiba! A könyvjelző nem létezik.**
- 6.13. Compresia **Hiba! A könyvjelző nem létezik.**
- 6.15. Concluzii asupra traducerilor lui Domokos Szilágyi **Hiba! A könyvjelző nem létezik.**
7. Traduceri de Péter Zirkuli **Hiba! A könyvjelző nem létezik.**
- 7.1. Prezentarea volumului de traduceri de Péter Zirkuli **Hiba! A könyvjelző nem létezik.**
- 7.2. Întâmpinarea traducerilor lui Zirkuli Stănescu **Hiba! A könyvjelző nem létezik.**
- 7.3. Caracteristicile traducerilor lui Péter Zirkuli **Hiba! A könyvjelző nem létezik.**
- 7.3.1 Traducerea poeziei *În dulcele stil al clasic* **Hiba! A könyvjelző nem létezik.**
- 7.3.1.1. Caracteristicile poeziei **Hiba! A könyvjelző nem létezik.**
- 7.3.1.2. Caracteristicile traducerii **Hiba! A könyvjelző nem létezik.**
- 7.3.2. Caracteristicile traducerii poemului *Ars poetica* **Hiba! A könyvjelző nem létezik.**
- 7.3.2.1. Caracteristicile poeziei **Hiba! A könyvjelző nem létezik.**
- 7.3.2.2. Caracteristicile traducerii **Hiba! A könyvjelző nem létezik.**
- 7.4. Caracteristicile generale ale traducerilor lui Zirkuli **Hiba! A könyvjelző nem létezik.**
- 7.4.1. Caracteristicile traducerii poemului *Marele ochi al iernii* **Hiba! A könyvjelző nem létezik.**

- 7.4.2. Procedeele de traducere aplicate în poemul *Împotriva mării***Hiba! A könyvjelző nem létezik.**
- 7.4.3. Poetizarea discursului colocvial**Hiba! A könyvjelző nem létezik.**
- 7.4.4. Fidelitatea conceptuală și de conținut **Hiba! A könyvjelző nem létezik.**
- 7.4.5. Echivalența stilistică**Hiba! A könyvjelző nem létezik.**
- 7.4.6. Păstrarea structurilor sintactice**Hiba! A könyvjelző nem létezik.**
- 7.4.7. Rimă, aliterație, muzicalitate, jocuri de cuvinte**Hiba! A könyvjelző nem létezik.**
- 7.4.8. Invenții lexicale, figura etimologică, rimele interne**Hiba! A könyvjelző nem létezik.**
- 7.5. Compararea unor traduceri ale lui Péter Zirkuli și Domokos Szilágyi **Hiba! A könyvjelző nem létezik.**
- 7.5.1. Caracteristicile traducerii poemului *Savonarola***Hiba! A könyvjelző nem létezik.**
- 7.5.2. Caracteristicile traducerii poemului *Mult vechii de romantici...***Hiba! A könyvjelző nem létezik.**
- 7.6. Concluzii**Hiba! A könyvjelző nem létezik.**
8. Traducerile lui József Balogh **Hiba! A könyvjelző nem létezik.**
- 8.1. Prezentarea volumului de traduceri *Împotriva cuvintelor***Hiba! A könyvjelző nem létezik.**
- 8.2. Caracteristici ale traducerilor lui József Balogh **Hiba! A könyvjelző nem létezik.**
- 8.2.1. Aliterația, figura etimologică **Hiba! A könyvjelző nem létezik.**
- 8.2.2. Hapaxuri, invenții lexicale, jocuri de cuvinte**Hiba! A könyvjelző nem létezik.**
- 8.2.3. Sensibilitatea față de formă**Hiba! A könyvjelző nem létezik.**
- 8.3. Lectura comparativă a traducerilor lui József Balogh și Domokos Szilágyi **Hiba! A könyvjelző nem létezik.**

8.4. Lectura comparativă a traducerilor lui József Balogh și Péter Zirkuli **Hiba! A könyvjelező nem létezik.**

8.5. Concluzii **Hiba! A könyvjelező nem létezik.**

9. Traducerile lui János Ráduly **Hiba! A könyvjelező nem létezik.**

9.1. Prezentarea cărții de traducere de János Ráduly **Hiba! A könyvjelező nem létezik.**

9.2. Particularități ale traducerii poemului *Necuvinte* **Hiba! A könyvjelező nem létezik.**

9.2.1 Contextualizarea poemului **Hiba! A könyvjelező nem létezik.**

9.2.2. Prezentarea caracteristicilor poeziei **Hiba! A könyvjelező nem létezik.**

9.2.3. Caracteristicile ale traducerii **Hiba! A könyvjelező nem létezik.**

9.3. Caracteristicile traducerii poeziei *Cântec [Acum vom sta înlăuntrul unui ochi]* **Hiba! A könyvjelező nem létezik.**

10. Autoportret pentru cinci voci: variațiuni pe tema traducerii **Hiba! A könyvjelező nem létezik.**

10.1 Prezentarea caracteristicilor poeziei **Hiba! A könyvjelező nem létezik.**

10.2. Caracteristicile traducerilor **Hiba! A könyvjelező nem létezik.**

10.2.1 Traducerea lui József Balogh **Hiba! A könyvjelező nem létezik.**

10.2.3. Traducerea lui János Ritóók **Hiba! A könyvjelező nem létezik.**

10.2.4. Traducerea lui László Csiki **Hiba! A könyvjelező nem létezik.**

10.2.5. Traducerea lui János Ráduly **Hiba! A könyvjelező nem létezik.**

10.3 Concluzii **Hiba! A könyvjelező nem létezik.**

11. Poem pentru patru voci **Hiba! A könyvjelező nem létezik.**

11.1. Prezentarea poeziei **Hiba! A könyvjelező nem létezik.**

11.1.2. Compararea traducerilor **Hiba! A könyvjelező nem létezik.**

12. Ninsoare pentru trei voci **Hiba! A könyvjelező nem létezik.**

10.1. Contextul traducerilor **Hiba! A könyvjelező nem létezik.**

12.2. Prezentarea caracteristicilor poeziei **Hiba! A könyvjelező nem létezik.**

10.3 Traducerea lui Imre József Balázs **Hiba! A könyvjelző nem létezik.**

10.4. Traducerea lui Péter Demény **Hiba! A könyvjelző nem létezik.**

10.5. Traducerea lui Zsolt Karácsonyi **Hiba! A könyvjelző nem létezik.**

10.6 Concluzii ale analizei celor trei variante **Hiba! A könyvjelző nem létezik.**

11. Rezumat, concluzii **Hiba! A könyvjelző nem létezik.**

Bibliografie **Hiba! A könyvjelző nem létezik.**

Surse **Hiba! A könyvjelző nem létezik.**

Literatură de specialitate **Hiba! A könyvjelző nem létezik.**

REZUMAT

Obiectivul principal al tezei este de a examina traducerile în limba maghiară ale lui Nichita Stănescu, una dintre cele mai proeminente figuri ale poeziei românești din secolul al XX-lea, cu o atenție deosebită acordată analizei jocurilor de cuvinte și al figurilor retorice. Cercetarea se bazează în primul rând pe volumele de traduceri din Stănescu: *Víziorgona (Orga de apă)* de Domokos Szilágyi, *Nichita Stănescu versei (Poeziile lui Nichita Stănescu)* de Péter Zirkuli, *A szavak ellenében (Împotriva cuvintelor)* de József Balogh și *Szomorú szerelmes ének a szerelemről (Trist cântec de dragoste)* de János Ráduly, precum și pe un studiu comparativ al câtorva traduceri individuale.

Vocea poetică al lui Stănescu este variat: uneori sumbru, auster și restrâns, alteori reverențios, cu pathos și oarecum ironic, alteori vesel, jucăuș și expresiv. Mai mulți autori au încercat să traducă din opera lui, de exemplu: Domokos Szilágyi, Péter Demény, Zsuzsánna Kiss, Imre József Balázs, Péter Zirkuli, Zsolt Karácsonyi, János Ráduly, József Balogh, Erzsébet Kántor, Géza Páskándi, Béla Jánky și mulți alții.

Numeroșii traducători, cu instrumentele lor lingvistice individuale, cu abilitățile lor poetice și cu interesele lor personale, au reușit să prezinte doar o parte din vastul și variatul corpus al lui Stănescu. Din acest motiv, o imagine complet diferită poate apărea în mintea cititorului, despre poezia lui Stănescu în traducerile lui József Balogh, János Ráduly sau Domokos Szilágyi. Ar putea fi interesant de observat modul în care instrumentele poetice ale fiecărui traducător sunt capabile să reproducă specificul poeziei lui Stănescu și în ce măsură au îndrăznit să se aventureze în utilizarea timpurilor și a jocurilor de limbaj, și dacă sistemul intern al versului liber a fost recunoscut și reproduș cu succes în versiunea în limba țintă.

În lucrarea mea caut să răspund la întrebarea: ce fețe prezintă una dintre cele mai importante figuri ale poeziei românești din secolul al XX-lea în lumina diverselor traduceri maghiare? Ce metode de traducere preferă fiecare traducător, ce provocări poetice îndrăznesc să înfrunte în traduceri, cât de îndrăzneți sunt în alegerea textului sursă și în ce măsură au curajul de a se îndepărta de sensul literal al textului sursă pentru a atinge echivalența stilistică, poetică și estetică? În funcție de perioada, estetica, abilitățile lingvistice și competențele poetice ale fiecărui traducător, fiecare volum de traduceri dezvăluie diferite fețe ale poeziei lui Stănescu. Mă interesează cum se raportează tonul liric care se conturează din volumele de traduceri la textele în limba sursă: domină anumite texte cu un anumit ton sau poetică, din care se dezvăluie aspecte unice ale poeziei heterogene a lui

Stănescu, sau încercă să selecteze din toate părțile pentru a prezenta o imagine mai colorată și nuanțată a autorului? Ce este mai important aspect pentru traducători în poeziile sursă: jocul, seriozitatea sau creativitatea lingvistică? Ca traducători literari, sunt capabili să creeze un text în limba țintă care să se apropie măcar de valoarea literară a originalului? În plus: în ce mod este conturată limba maghiară în traduceri ale lui Stănescu?

Activitatea literară a lui Nichita Stănescu era deja remarcabilă încă din anii 1960, astfel că influențele perioadei și ale contemporanilor săi sunt prezente în poeziile sale. S-au realizat numeroase traduceri ale poeziei sale, ar fi o muncă filologică serioasă și separată catalogarea și sistematizarea acestora, însă pe mine mă interesează în primul rând problematica traducerii și atitudinile traducătorilor. De aceea, această lucrare se concentrează în principal pe activitatea a patru traducători contemporani cu Stănescu: analizez volumele de traduceri ale lui Domokos Szilágyi, Péter Zirkuli, József Balogh și János Ráduly. Volumele de traduceri ale lui Szilágyi și Zirkuli au apărut chiar în timpul vieții lui Stănescu, cel al lui Balogh József la un an după moartea poetului. Ráduly János și-a adunat traduceri într-un volum abia în 2012, însă a publicat în mod regulat traduceri în diverse reviste încă din anii 1970, astfel încât merită și el să fie subiect de studiu.

În prezent, obiectivul meu este să observ atitudinile și modelele specifice traducătorilor care caracterizează volumele complete de traduceri, deoarece dintr-un grupaj mai numeros de traduceri se poate deduce funcționarea preferințelor, stilurilor și competențelor individuale: analizez traduceri în volum ale celor patru traducători. Compar caracteristicile fiecărui traducător și fac examinarea comparativă a mai multor versiuni traduse ale unor poezii. De asemenea, mă concentrez asupra traducerilor în limba maghiară a trei poezii ale căror versiuni au fost realizate de traducători diferiți, iar o lectură comparativă evidențiază particularitățile anumitor practici de traducere. Metoda de cercetare este în principal calitativă, urmărind îndeaproape operațiunile de transfer ale traducerilor unor poezii specifice, însă le compar și cu materialul integral al volumelor de traduceri.

În primul capitol discut principalele probleme ale studiilor de traducere, prezint perspectivele literare și lingvistice ale practicii traducerii, atingând o serie de aspecte. Abordez problematica traducerii și intraductibilității, în cadrul căreia discut și etica traducerii, precum și diversele categorii de moduri de echivalență, bazându-mă pe teoriile lui Eugene Nida, Alice Leal, Henrik Gottlieb, Kinga Klauzy și Andrew Chesterman.

În al doilea capitol subliniez pe scurt așteptările față de traducători și cercetătorii în

traducere, enumerând viziunile diferiților teoreticieni, prezentând concis numeroase teorii prescriptive și descriptive ale teoriei traducerii și menționând rolul și responsabilitatea traducătorului literar pe baza lucrărilor lui Fritz Paepcke, Andrew Jenkins, Cay Dollerup.

În cel de-al treilea capitol prezint perspectiva asupra lui Walter Benjamin asupra traducerii conform eseului lui intitulat *The Task of the Translator (Sarcina traducătorului)*, discutând și diversele comentarii și critici ale acestuia. De asemenea – pornind parțial din acest eseu – discut relația dintre deconstrucție și hermeneutică în raport cu traducerea, în principal pe baza eseurilor și studiilor lui Paul de Man și Éva Gálosi, Annette Lindegaard, respectiv Hans Georg-Gadamer, menționând și principiul postmodern al citirii și traducerii ca interpretare greșită (răstălmăcire), evidențiind teoria lui Jacques Derrida privind relevanța traducerii.

În al patrulea capitol tratez pe scurt contextul și istoria traducerii literare maghiare, pornind de la epoca iluminismului până în secolul XX, pe baza lucrărilor lui György Rába, Mihály Babits, Lőrinc Szabó și a altor scrieri despre metodologia traducerii literare maghiare. Apoi analizez în detaliu observațiile complexe ale lui György Somlyó asupra practicii și teoriei traducerii literare, menționând evoluțiile semantice ale conceptelor de 'traducere literară' și 'traducere de poezie'.

În cel de-al cincilea capitol, prezint personalitatea lui Nichita Stănescu, oferind un scurt rezumat biografic, după care ilustrez universul său liric și receptarea critică, evidențiind rolul său indispensabil în literatura română. În acest capitol, discut despre receptarea sa în spațiul maghiar și despre traducerile poeziilor sale în limba maghiară.

Poezia lui Stănescu este vizionară, căutând fisurile și crăpăturile, din care ies la iveală viziunile sale complexe și simbolic încărcate. Acest lucru este însoțit de o originalitate spectaculoasă: stadioane ce se înalță spre cer, îngeri închiși între blocuri, o nouă lume a iubirii, tradiții populare și referințe literare ce se îmbină toate cu o ușurință remarcabilă. Opera lui Stănescu este dominată de realitate și referențialitate, de distanța dintre limbaj și obiecte și de o viziune lingvistică asupra lumii după turnura wittgensteiniană. Urmărind perspectivele și rezultatele structuralismului (dar într-un fel și al poststructuralismului și al deconstrucției), pentru el, îmbinarea și separarea câmpurilor semantice, înlăturarea semnificațiilor atașate la anumite concepte și redefinirea conotațiilor au fost câteva dintre obiectivele importante ale poeziei. Să elimine conținutul dincolo de formă și să deschidă un nivel de percepție, de instincte care poate reprezenta în mod adecvat procesele cognitive dincolo de raționalitate. Toate aceste observații le detaliez pe

baza observațiilor a unor critici literari renumiți, precum Nina Cassian, Corin Braga, Matei Călinescu, George Munteanu, Fănuș Băileșteanu, József Balogh, János Szász, János Ráduly și mulți alții.

În al șaselea capitol discut practicile de traducere ale traducătorilor individuali prin intermediul unei lecturi și examinări atente a traducerilor de poezie. În acest capitol, examinez metodele de traducere ale lui Domokos Szilágyi în volumul de traduceri ale poeziilor lui Stănescu intitulat *Víziorgona (Orga de apă)*, acordând o atenție specială analizei procedurilor de transfer aplicate în traducerii formei poetice și a jocurilor de cuvinte, precum și pe utilizarea dispozitivelor retorice pentru a surprinde muzicalitatea și nivelul acustic al textului. Prezint contextul și întâmpinarea volumului. De asemenea, acord atenție soluțiilor la provocările traducerii poetice agramaticale. În plus, ofer o analiză concretă a unor poezii și apoi ilustrez și discut în profunzime soluțiile de traducere prin diverse exemple.

Traducerile lui Szilágyi reflectă creativitatea traducătorului și soluțiile lingvistice originale. Deși prezintă uneori abateri semnificative de la sens, acestea se fac în favoarea sonorității, dar sensul, intenția și cuvintele-cheie ale textului sunt păstrate în versiunea maghiară fără distorsiuni majore. Traducătorul nu cade în capcana de a exagera textul pentru a-și demonstra talentul, ci lucrează întotdeauna cu un simț proporțional adecvat.

Nu stilizează excesiv traducerile, ci găsește conexiuni productive și le lasă să creeze rețeaua referențială. Simte puternic modificările de conținut, motiv pentru care folosește termenul „rescriere” pentru traducerile sale, indicând că posibilitățile de joc din formă l-au motivat în crearea traducerilor. Scopul său nu este de a transfera semnificația denotativă, ci de a păstra nuanțele conotative, stările de spirit asociative, rima și straturile de semnificație emoțională și intelectuală create prin aluzii. În traducerea jocurilor și motivelor lingvistice, Szilágyi compensează pierderile lingvistice, semantice, de conținut și de sonoritate nu doar într-un singur text, ci și în traducerea mai multor poezii. Traducerile sale rimează exact și poetic.

În versurile libere, Szilágyi păstrează jocul, lejeritatea, umorul și ironia, în timp ce armonia lumii magice și a imaginației expresive împiedică să devină parodic. Metodele sale caracteristice sunt fidelitatea formei, strădania pentru recrearea sonorității și păstrarea sensului, însă introduce sau omite elemente acolo unde fidelitatea textului ar afecta calitatea poetică sau inteligibilitatea textului. Szilágyi recunoaște intenția autorului Stănescu și consideră mai importantă reproducerea eficientă a jocului lingvistic decât fidelitatea semantică. Creează un text țintă lingvistic coerent, preferând

soluțiile lingvistice mai apropiate de limbajul comun, dar folosește curajos și concepte încărcate simbolic, care ridică lirismul poeziei.

Echivalența stilistică și retorică este prioritară pentru Szilágyi, nu echivalența semantică-lexicală. Rescrie și interpretează liber textul atunci când este necesar, dar doar acolo unde traducerea literală devine imposibilă. Traducerile sale sunt caracterizate de experiența muzicală, sensibilitatea acustică și precizia poetică, rescriindu-le adesea pentru a le face texte vii, pulsante.

În cel de-al șaptelea capitol, examinez metodele de traducere utilizate de Zirkuli Péter în volumul *Nichita Stănescu versei (Poeziile lui Nichita Stănescu)*. După prezentarea volumului și a întâmpinării sale de către public, analizez traduceri concrete pentru a determina procedurile specifice ale traducătorului. De asemenea, acord un accent deosebit metodelor de traducere aplicate în cazul devianțelor lingvistice și a formelor fixe. Analiza textelor concrete este completată de numeroase exemple din volum și, în final, realizez o analiză comparativă a două poezii traduse atât de Zirkuli, cât și de Domokos Szilágyi.

Traducerile lui Zirkuli reflectă cu fidelitate conținutul poeziei lui Stănescu, concizia și precizia. Pentru poetul român, unitatea dintre sonoritate și sens este crucială, pe care Zirkuli o reproduce precis, păstrând în multe locuri polisemia. În cazul versurilor libere, prioritizează fidelitatea conținutului, urmărind exact textul sursă, iar procedurile sale de transfer reflectă creativitatea. Cu toate acestea, în cazul poeziilor în formă clasică, el este mai puțin ferm, iar transferul structurilor metrice și ritmice de către Zirkuli este uneori problematic. Opera sa de traducere încearcă să reproducă economia stilistică și puterea vizuală a versurilor lui Stănescu, deși uneori este deficitară în ceea ce privește muzicalitatea și acustica. Face uneori compromisuri privind forma poetică pentru a rămâne fidel conținutului, dar se străduiește să păstreze straturile de sens. Traducătorul apropie textele de cultura limbii țintă, este mai puțin experimental în traducerea jocurilor de cuvinte și a frazelor agramatice, rareori se concentrează pe rimă, dar acordă mai puțină atenție metricii, iar textele sunt uneori fragmentate.

Comparativ cu traducerile lui Domokos Szilágyi, Zirkuli este mai reținut în ceea ce privește acustica și jocul lingvistic. Szilágyi clar prioritizează echivalența stilistică și efectul muzical, în timp ce Zirkuli prioritizează sensul literar, încercând să păstreze toate conceptele din textul original. Zirkuli reușește să găsească deseori și soluții creative, productive din punct de vedere poetic, însă fidelitatea rigidă față de conținut face ca metrica, rima și muzicalitatea să fie mai puțin important pentru el.

În capitolul opt analizez volumul de traduceri intitulat *A szavak ellenében. Nichita Stănescu versei (Împotriva cuvintelor. Poezii de Nichita Stănescu)* tradus de Balogh József. Prezintă recepția volumului și descriu practica traducătorului Balogh József prin analiza unor poezii specifice. După examinarea traducerilor din acest volum, compar metodele de traducere ale lui Balogh cu cele ale lui Szilágyi și Zirkuli, prin intermediul unor versuri traduse din același text sursă.

Ca traducător, József Balogh se concentrează pe versurile libere ale lui Nichita Stănescu. Ca urmare, el prezintă o imagine mai omogenă, contemplativă și, prin urmare, oarecum unilaterală a lui Stănescu, dar oferă și un univers lingvistic mai unitar și mai purificat. Deși aceste texte sunt mai puțin ludice din punct de vedere gramatical și al formei, tonul și ideile lor variază de la ironice și umoristice la mai sombre și elegiace.

Din perspectivă formei, traducerile lui Balogh prezintă mai puțină variabilitate, dar tematic sunt extrem de diverse. Ele includ poezii de dragoste, reflecții ontologice, meditații asupra filosofiei limbajului, probleme ale poeziei despre poezie, precum și întrebări sociale și publice, relația dintre individ și societate, respectiv dintre individ și natură. Aceste teme se suprapun și se completează adesea în cadrul aceleiași poezii. Traducerile lui sunt lingvistic precise și fidele conținutului, construindu-se pe imagini poetice expresive și figuri retorice (de exemplu, enumerarea, contrapunctul, tautologia, repetiția).

Balogh traduce adesea poeziile cu exactitate și sensibilitate, dar uneori acestea pot părea prea literale și seci, lipsite de exploatarea posibilităților oferite de limba țintă. În astfel de cazuri, traducerea urmărește textul sursă, dar nu devine un partener demn, în timp ce în alte situații reușește să transmită cu succes tonul și sensul originalului. Aliterația apare mai puțin frecventă, dar este prezentă de exemplu, în traducerea poemului *Împotriva cuvintelor (A szavak ellen)*. Traducerile urmează fidel textul original atât din punct de vedere al conținutului, cât și al sintaxei. Balogh utilizează frecvent fie concretizarea, fie generalizarea, creând astfel noi posibilități de conotație în limba țintă.

Balogh evită formulările complicate și vagi, ceea ce uneori implică renunțarea la polisemia esențială și la ambiguitatea crucială în poezia lui Stănescu. Abordarea simplificatoare a lui Balogh reduce din tensiunea poetică, dar textul rămâne clar și inteligibil, apropiindu-se cât mai mult de sensul original. Urmează textul cuvânt cu cuvânt, păstrând și ordinea cuvintelor, fără a compromite comprehensibilitatea. Tonul este redat cu acuratețe, iar alegerea cuvintelor ajustează fin textul. Reconstruiește în limba țintă literalmente propozițiile și expresiile, recunoscând mesajul pe care

codurile lingvistice îl poartă. Rareori introduce adăugiri, încercând să păstreze conceptele textului sursă. Deși creează variante mai puțin ornamentate decât Szilágyi sau Zirkuli, utilizează soluții lingvistice interesante și practici de traducere creative. În traducerile lui Szilágyi, muzicalitatea poate suprima uneori sensul, ceea ce poate părea exagerat. În schimb, Zirkuli și Balogh renunță la prezența stridentă a muzicalității, transmitând mai precis nivelul conceptual al textelor originale și respectând adesea principiul fidelității față de conținut cu un grad ridicat de rigoare, fără a deveni neinteligibile sau neinteresante.

În cel de-al nouălea capitol prezint volumul de traduceri al lui Ráduly János intitulat *Szomorú ének a szerelemről* (Cântec trist de dragoste), detaliez caracteristicile acestuia și discut particularitățile textelor specifice, punând un accent special pe traducerea poeziei intitulat *Necuvintele*. Practica de traducere a lui Ráduly János este definită de fidelitatea formală și de conținut. Deși preferă traducerea versurilor libere, uneori se angajează și în traducerea versurilor în formă clasică. În metodele sale de traducere, el încearcă să păstreze metrica și rimarea originală, deși varietatea și rafinamentul acestora pot varia. Deci, echilibrul între fidelitatea formală și cea de conținut este important pentru Ráduly. Deși traducerea versurilor libere îi permite să se concentreze asupra conținutului, păstrarea elementelor de formă poetică, cum ar fi ordinea cuvintelor sau specificitatea lingvistică, este, de asemenea, importantă. În plus, deși nu accentuează abundant aliterația și muzicalitatea, încearcă să le păstreze într-o oarecare măsură. Traducerile sale evită comprimarea excesivă a textului sau rescrierea excesivă a structurilor lingvistice, păstrând articolele și expresiile originale.

În capitolul al zecelea, fac o lectură comparativă a traducerilor în limba maghiară ale poemului *Autoportret* [*Eu nu sunt altceva decât...*] de către cinci traducători, László Csiki, József Balogh, János Ráduly, Zsuzsánna Kiss și János Ritóók. Iar în al unsprezecelea capitol compar traducerile poemului *Poem* [*Spune-mi, dacă te-aș prinde-ntr-o zi*] de către patru traducători contemporani, Péter Demény, Péter Zirkuli, Zsuzsánna Kiss și László Csiki.

Prin analiza traducerilor acestor două poeme scurte a devenit evident că echivalența nu este același lucru cu echitatea: fiecare variantă de text este acceptabilă ca traducere relevantă, în timp ce reprezintă permutări diferite ale semnificațiilor din textul sursă. De exemplu, diferențele dintre traducerile poeziei *Autoportret* (*Önarckép*) se reflectă în principal prin abordările stilistice. Traducerea lui József Balogh accentuează tonul mai ușor al poeziei, în timp ce Zsuzsánna Kiss păstrează negația, prelungind primul vers. Traducerile lui János Ritóók și László Csiki se

îndepărtează de ordinea originală a cuvintelor și de concizie, în timp ce Ráduly János subliniază dinamica internă a poeziei și posibilitățile speciale de înțelegere prin utilizarea cuvântului „megszólaló”. Această diversitate a traducerilor ilustrează cum un traducător poate transforma semnificația și tonul textului în funcție de specificațiile culturale și lingvistice ale limbii țintă.

Situația este similară și cu traducerea poeziei *Poem (Költemény/Vers)* deși vocea lirică variază în diferitele versiuni ale traducerii, nu există diferențe radicale, toate cele patru versiuni fiind traduceri relevante și adecvate.

Deși ambele poezii sunt scurte, fiecare dintre traduceri prezintă variații considerabile, chiar dacă traducătorii s-au concentrat asupra fidelității conținutului și stilistice în munca lor. Este deosebit de interesant modul în care micile diferențe lingvistice între traduceri pot genera diferențe profunde de sens. Aceste diferențe depind de ordinea cuvintelor utilizate, de faptul dacă pronumele personal este explicit sau nu, etc. Niciun traducător nu a încercat să adauge muzicalitate sau joc de cuvinte în text, care caracteristici în universul al lui Stănescu. Nu au folosit adaosuri, doar omisiuni subtile în câteva cazuri. Acest exemplu ilustrează complexitatea conceptului de echivalență și cât de important este să fie aplicat contextual. Varietatea poetică rezultată din traduceri este prezentă și în textele originale, astfel că nu există diferențe stilistice semnificative. Există simultan mai multe variante acceptabile ale textului, care pot fi considerate echivalente cu textul din limba sursă, în ciuda diferențelor evidente.

În capitolul doisprezece, compar traduceri poeziei „Să ningă peste noi” realizate de trei traducători și poeți tineri, Imre József Balázs, Péter Demény și Zsolt Karácsonyi, cu un accent deosebit pe soluțiile aplicate în traducerea formei poeziei și a rimei. Zsolt Karácsonyi pune accentul pe fidelitatea conținutului, rămânând în același timp flexibil în ceea ce privește constrângerile formei. El păstrează rimele și repetițiile de cuvinte, dar omite jocurile fonetice și rimele interne, rezultând o traducere mai puțin ornamentată, dar care transmite clar câmpul de semnificații al textului sursă.

Péter Demény urmărește echivalența stilistică și poetică. El modifică cu mai multă îndrăzneală semnificația originală pentru a păstra muzicalitatea și jocul. Urmează îndeaproape schema de rimă a textului sursă, redând jocurile de cuvinte, aliterațiile și rimele interne. De asemenea, subliniază referințele biblice și le integrează organic în tradiția poeziei maghiare.

Imre József Balázs încorporează în traduceri sale o legătură mistică și de dragoste,

subliniind mai puțin elementele mitologice creștine. El acordă atenție muzicalității și creativității lingvistice, folosind soluții proprii. Este mai liber stilistic și formal, schimbând adesea versurile de rimă și expresiile în spiritul tradiției poetice maghiare.

Toate cele trei traduceri sunt acceptabile și pot fi considerate echivalente în raport cu textul original, deoarece păstrează cele mai importante straturi conceptuale și conexiunile metaforice. Diferențele stilistice rezultă din strategiile specifice fiecărui traducător, care accentuează diferit constrângerile formei și fidelitatea conținutului. Atmosfera și jocul lingvistic, care sunt predominante în poezia lui Stănescu, sunt cel mai bine reflectate în traducerea lui Demény – el nu creează un nou limbaj poetic, ci mai degrabă continuă eficient poetica inițiată de Domokos Szilágyi în traducerile sale din *Viziorgona (Orga de apă)*. Traducerile lui Karácsonyi și Balázs se conectează și ele, deși mai puțin strâns, la acest limbaj.

În concluzia lucrării, sintetizez constatările fiecărui subcapitol, indicând particularitățile procedurilor fiecărui traducător. De asemenea, discut modul în care problema echivalenței ar trebui pusă în contextul variantelor de text specifice și modul în care practica traducerii se raportează la problema traductibilității. Analiza traducerilor poeziilor arată că, indiferent dacă se acordă prioritate fidelității de formă sau de conținut, traducerile individuale, care sunt foarte diferite între ele, pot fi percepute ca fiind la fel de adecvate, în funcție de context. Traducătorii care prioritizează reproducerea nivelului conceptual trebuie să aplice numeroase soluții lingvistice creative, flexibilitate și procedee complexe de conversie. Totuși, este clar că receptarea favorizează „rescrierile” lui Domokos Szilágyi în raport cu lucrările altor traducători, care sunt mai fidele conținutului, dar mai puțin elaborate în ceea ce privește forma, astfel încât, în cazul traducerilor poetice, renunțarea la fidelitatea conținutului este percepută ca fiind mai puțin problematică decât omisiunea de a reproduce cu acuratețe forma, jocul și muzicalitatea. De asemenea, găsim în poezia lui Stănescu numeroase creații lexicale originale, compuneri de cuvinte sau dezintegrări, procedee lingvistice agramaticale, consonanțe formale și jocuri la nivelul omofoniei și omonimiei, care ridică problema traductibilității. Cu toate acestea, constatăm că traducătorii găsesc soluții și traduc aceste devianțe lingvistice, percepând funcțiile semantice conotative și contextuale și încercând să găsească echivalente adecvate în limba țintă. Astfel, nu interpretează paradigmatic un anumit concept din limba sursă, ci interpretează declarația lingvistică specifică în contextul poeziei și încearcă să recreeze rețeaua structurală complexă a acesteia în limba țintă.

Diferitele moduri în care traducătorii abordează problema traductibilității sunt remarcabile.

Unii, precum Balogh, evită complet traducerea textelor cu jocuri de cuvinte intense și formă fixă, în timp ce alții, precum Zirkuli și Ráduly, rareori se aventurează în traducerea textelor mai complexe. În practica acestor traducători, deși în grade diferite, domină clar efortul de a menține fidelitatea conținutului. În cazul poemelor care necesită sacrificii semnificative în ceea ce privește echivalența formei pentru a menține echivalența conținutului, aceștia le evită în general.

În contrast, Domokos Szilágyi favorizează recrearea formei și echivalența stilistică în detrimentul fidelității conținutului, deseori renunțând complet la păstrarea sensului literal pentru a crea jocuri de cuvinte, rime, aliterații și figura etimologica. În timp ce Ráduly, Balogh și Zirkuli încearcă să reproducă semnificația poemelor în principal prin prisma sensului conceptual, pentru Szilágyi Domokos, jocul și muzicalitatea sunt straturi semnificative cel puțin la fel de importante, pe care încearcă să le reproducă în limba țintă. Este evident că traducerile lui Szilágyi Domokos au un impact poetic mai pronunțat și arată mai intens creativitatea lingvistică decât cele ale celorlalți traducători. Din acest motiv, recepția le consideră mai poetice și mai reușite, deoarece aceste versiuni de text creează un efect poetic mai complex și mai original în limba maghiară comparativ cu cele ale celorlalți trei traducători respectivi.

Trebuie însă reținut că în acest caz discutăm despre traduceri de poezie, așadar această evaluare reflectă așteptările legate de funcționarea textului poetic și de preconcepțiile asociate textelor poetice, așa cum se poate deduce și din scrierile lui László Bogdán, János Szász și Vince Fekete. Este clar că versurile libere, în special textele scurte, adesea au mai multe versiuni, indicând faptul că traducătorii sunt mai dispuși să aleagă poeme care par mai traductibile pentru ei. În același timp, este evident că provocarea poetică joacă și ea un rol în alegerile lor: astfel, adesea încearcă să traducă poeme care prezintă dificultăți datorită acumulării de hapaxuri și jocuri de cuvinte. Traducerile analizate ale lui Péter Demény, Zsolt Karácsonyi și Imre Balázs József indică, de asemenea, faptul că au văzut o provocare în traducerea poemului Să ningă peste noi în limba maghiară, motiv pentru care au ales acest text.

Din toate acestea reiese că pentru unii traducători, traductibilitatea reprezintă o provocare, și experimentează intenționat cu traducerea textelor în care apar numeroase concepte și procedee poetice diverse. Alții, însă, în căutarea preciziei, se îndreaptă către texte sursă care prezintă mai puține dificultăți în găsirea echivalentelor în limba țintă. De asemenea, se poate spune că majoritatea traducătorilor percep jocul lingvistic din poezia lui Stănescu, fiind rare cazurile în care nu se încearcă deloc traducerea sau compensarea unui joc de cuvinte sau a unui instrument retoric în

alt loc al textului.

Examinarea traducerilor în limba maghiară ale poeziilor lui Nichita Stănescu arată că prin mijloacele limbii maghiare, practicile poetice care caracterizează arta scrisului al poetului român pot fi valabile în moduri diferite, ceea ce creativitatea fiecărui traducător demonstrează în numeroase exemple. Problema intraductibilității merită o examinare ulterioară – analizând în detaliu traduceri și volumelor de poezii realizate de Zsuzsánna Kiss și Sándor Goron, evaluând recepția poeziei lui Stănescu în secolul 21. De asemenea, ar fi o cercetare importantă să se catalogheze traduceri în limba maghiară publicate în reviste, comparând în detaliu textele care au mai multe variante de traducere – deoarece aceasta ar putea contura mai clar procedeele poetice preferate de diferiți traducători. Din perspectiva creativității lingvistice, utilizarea ordinii cuvintelor, a articolelor și a particulelor verbale ar merita o cercetare separată, pe lângă analiza procedurilor retorice mai evidente, probabil implicând și științele umaniste digitale. Este clar că poezia lui Stănescu și traduceri sale în limba maghiară sunt suficient de bogate și complexe pentru a justifica investigații suplimentare în acest domeniu.

Bibliografie selectivă

- Balogh József 1984. *A szavak ellen. Nichitsa Stănescu versei Balogh József fordításában.* Albatrosz Kiadó, Bukarest.
- Ráduly János 2012. *Nichita Stănescu. Szomorú ének a szerelemről. Versek.* Silver Tek kiadó, Marosvásárhely.
- Stănescu, Nichita 1957a. *Vers.* Tribuna 1. évf. 6.sz. 5.
- Stănescu, Nichita 1957b. *1907 [vers].* Gazeta Literară, 4. évf. 12. sz. 3.
- Stănescu, Nichita 2018. *Opere. Volum I.* Academia Română – Fundația Națională pentru Știință și Artă – Muzeul Național al Literaturii Române, Bukarest.
- Szilágyi Domokos 1974. *Víziorgona. Nichita Stănescu versei Szilágyi Domokos átköltésében.* Kriterion, Bukarest.
- Zirkuli Péter 1978a. *Nichita Stănescu versei.* [Válogatott fordítások] Európa Könyvkiadó, Budapest.

Literatură de specialitate

- Antal Éva 2016. *A fordítás dekonstruktív figurái: Benjamin, de Man és Derrida.* In: Vermes Albert (szerk.) 2016. *A fordítás arcai. Ünnepi kötet.* Líceum Kiadó, Eger, 14-27.

- Balázs Imre József 2008. *Értelmiségi szerepkatalógus Szilágyi Domokos műveiben*. In: Selyem Zsuzsa (szerk.) 2008. *Magány és árnyék. Egy Szilágyi Domokos nevű ember a Szekuritáté hálójában*. Láthatatlan Kollégium Tranzit Alapítvány Kolozsvár, 61-67.
- Balogh József 1984. *Nichita-Prométheus*. Művelődés, 37. évf. 2. sz. 36-37.
- Baltag, Nicolae 1978. *Nichita Stănescu. „Laus Ptolemaei”*. in Uő.: *Polemos*. Cartea Românească Kiadó, Bukarest, 181.
- Banuș, Maria 1961. *Nichita Stănescu*. Gazeta Literară, 1960. december 8. 1.
- Barna László 2019. *A műfordító (újabb) feladata*. Alkalmazott Nyelvészeti Közlemények, Miskolc, 14. évf., 2. sz., 135-143.
- Bassnett, Susan 2002. *Translation Studies*. Routledge Kiadó, London – New York.
- Benjamin, Walter 1980. *A műfordító feladata*. In: Uő. *Angelus Novus*. Magyar Helikon, Budapest, 69-86 Tandori Dezső fordítása.
- Benjamin, Walter 1969. *The Task of the Translator*. In: Uő. *Illuminations. Essays and Reflections*. Schoeck Books, New York, 69-82 Harry Zohn fordítása.
- Benjamin, Walter 2001b. *A nyelv jelentése a szomorújátékban és a tragédiában*. In: Benjamin 2001: 27-29.
- Benjamin, Walter 2001c. *A fordítás pro és kontra*. In: Benjamin 2001: 111-113.ü
- Benő Attila 2013. *Igei jelentés és fordítás. A magyar-angol versfordítás néhány lexikai kérdése*. In: Benő Attila – Fazakas Emese – Kádár Edit (szerk.) „...*hogyan legyen a víznek lefolyása...*” *Köszöntőkötet Szilágyi N. Sándor tiszteletére*. Szerk. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár.
- Benő Attila 2016. *Nyelvi játék és fordítás: Korunk, III. folyam*, 27. évf. 4. sz. 61-66.
- Bogdán László 1982. *Stănescu magyarul*. Megyei tükör, 15. évf. 3230. sz. 2-3.
- Braga, Corin 1993. *Nichita Stănescu. Orizontul imaginar*. Imago kiadó, Nagyszeben.
- Călinescu, Matei 1960. *Nichita Stănescu*. Gazeta Literară, 7 évf. 39 sz. 2.
- Cassian, Nina 1960. *Sondaj în poezia lui Nichita Stănescu*. Luceafărul, 1960. december 1. 5.
- Chesterman, Andrew 1997. *Memes of Translation. Spread of Ideas in Translation Theory*. John Benjamins Kiadó, Amsterdam–Philadelphia.
- Crișan, Constantin 1985. *Nichita Stănescu. Frumos ca umbra unei idei*. Albatros kiadó, Bukarest.
- de Man, Paul 1994. *Walter Benjamin A műfordító feladata című írásáról*. (ford. Király Edit.) In: *Átváltozások*. 1994. 2. sz. 65-80. december 15. 6.
- Derrida, Jacques 2002. *Mi a költészet?* (ford. Horváth Krisztina és Simonffy Zsuzsa). In: Bókay Antal, Vilcsek Béla et al. (szerk.). *A posztmodern irodalomtudomány kialakulása. Szöveggyűjtemény*. Budapest, Osiris. 276–279.
- Derrida, Jacques 2007b. *Mi a „helyreállító” fordítás?* (ford. Jeney Éva). Kalligram, 16. évf. 2. sz. 40-57.
- Dollerup, Cay – Gottlieb, Henrik – Lindegaard, Annette – Pedersen, Viggo Hjørnager 1998. *An Introduction to Translation Studies*. Centre for Translation Studies. University of Copenhagen. Koppenhága.
- Egyed Péter 1979. *Stănescu-portré, klasszikus portré?* Új Forrás, 11. évf. 6. sz. 59-60.

- Fehér M. István 2016. *Nyelv, nyelvjáték, hermeneutika*. Korunk, III. folyam, 27. évf. 4. sz. 10-18.
- Forget, Philippe 1986. *Szóhűség és szöveghűség a fordításban*. Helikon. Világirodalmi figyelő. 32. évf. 1-2. sz. 96-104.
- Gadamer, Hans Georg 1986. *A nyelv generatív teremtő ereje* (ford. Bonyhai Gábor). Helikon. Világirodalmi Figyelő, 32. évf., 1–2 sz. 10-15.
- Gadamer, Hans-Georg 1997: *A kép és a szó művészete* (ford. Hegyessy Mária). In: Bacsó Béla (szerk.) 1997. *Kép, fenomén, valóság*. Kijárat kiadó, Budapest. 274-285.
- Gadamer, Hans Georg 2003. *Igazság és módszer*. Osiris Könyvkiadó, Budapest.
- Gaddis Rose, Marilyn 1997. *Translation and Literary Criticism. Translation as Analysis*. St. Jerome Kiadó, Manchester (Egyesült Királyság).
- Gálosi Adrienne 2000. *Fordítás és etika*. Iskolakultúra, 10. évf. 4. sz. 82-92.
- Gambier, Yves – Doorslaer, Luc van 2012. *Handbook of Translation Studies*. John Benjamins Kiadó, Amszterdam–Philadelphia.
- Gauger, Hans Martin 1986. *Egy műfordító portréja* (ford. Szmodits Anikó). Helikon. Világirodalmi figyelő. 32. évf. 1-2. sz. 16-28.
- Gumbrecht, Hans Ulrich 2013. *Hangulatokat olvasni* (ford. Csécsei Dorottya). Prae 2013/3 sz. 9-25.
- Jakobson, Roman – Lévi-Strauss, Claude 1968 [1962]. *Charles Baudelaire A macskák c. verse* (ford. Miklós Pál). Helikon. Világirodalmi Figyelő. 14. évf. 1. sz. 61-76.
- Jakobson, Roman 1986. *Fordítás és nyelvészet* (Fordító neve nélkül). In: Bart István – Klaudy Kinga (szerk.) *A fordítás tudománya*. Válogatás a fordításelmélet irodalmából. Tankönyvkiadó, Budapest. 15–22.
- Jauss, H. R. 1997. *Recepcióelmélet – esztétikai tapasztalat – irodalmi hermeneutika*. (szerk): Kulcsár-Szabó Z. Budapest: Osiris.
- Jenkins, Andrew 1986. *Polifunkcionalitás és költői műfordítás* (ford.: Zalán Péter). Helikon. Világirodalmi Figyelő, 32. évf., 1–2 sz. 86-95.
- Kappanyos András 2015. *Bajuszögge, lefordítatlan. Műfordítás, adaptáció, kulturális transzfer*. Balassi Kiadó, Budapest.
- Klaudy Kinga 1994. *A fordítás elmélete és gyakorlata*. Scholastica, h.n. [Budapest].
- Klaudy Kinga 1996. *Bevezetés a fordítás elméletébe*. Scholastica Kiadó, Budapest.
- Leal, Alice 2012. *Equivalence*. In: Gambier–Doorslaer 2012. 39-48.
- Lederer, Marianne 1986. *Fordítás és interpretáció* (ford. Kiss Csaba). Helikon. Világirodalmi Figyelő, 32. évf., 1–2 sz. 179-188.
- Munteanu, George 1965. *Nichita Stănescu. Dreptul la timp*. Contemporanul, július 2. 3.
- Nida, Eugene A. – Taber, Charles 1982. *Theory and Practice of Translation*. E.J. Brill Kiadó, Lieden (Hollandia).
- Paepcke, Fritz 1986b. *Az ekvivalencia illúziója*. (ford. Horváth Géza). Helikon. Világirodalmi Figyelő, 32. évf., 1–2 sz. 57-85.
- Pálfy Miklós 1982: *A poliszémia és a homonímia kérdéséről*. Nyelvtudományi Közlemények 84. kötet. 404-409.

- Pusztai-Varga Ildikó 2022. *Mézescsók, dögcédula, szauna. A finn költészet fordításának kulturális dimenziói*. HTSTART – ÚMK, Budapest.
- Pym, Anthony – Shlesinger, Miriam – Simeoni, Daniel (szerk.) 2008. *Beyond Descriptive Translation Studies. Investigations in homage to Gideon Toury*. John Benjamins Kiadó, Amszterdam–Philadelphia.
- Rába György 1969. *A szép hűtlenek. Babits, Kosztolányi, Tóth Árpád versfordításai*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Robinson, Douglas 2017. *Walter Benjamin's Intentions*. In: Douglas, Robinson 2017. *Critical Translation Studies*. Routledge Kiadó, London – New York, 100-112.
- Simion, Eugen 1960. *Stiluri și tendințe în poezia tinerilor. Patosul liricii*. Gazeta literară. dec.
- Soltész József 1974. *Orgona vízen és... szárazon*. Utunk 29. évf. 44 sz.. 5.
- Somlyó György 1979. „Másutt”. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest.
- Sühnel, Rudolf 1986. *A fordítás mint művészet az angol reneszánszban* (ford. Tolcsvai Nagy Gábor). Helikon. Világirodalmi Figyelő, 32. évf., 1–2 sz. 150-158.
- Szabó Lőrinc 1958. *Örök barátaink. A költő kisebb lírai versfordításai. Első könyv*. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest.
- Szász János 1983. *Nichita és Szisz*. A hét, 14 évf. 14 sz. 9.
- Szász János 1983b. *Ptolemaiosz dicsérete*. Korunk, 42. évf. 4. sz. 300-301.
- Szegedy-Maszák Mihály 1998. *Fordítás és kánon*. Irodalomtörténet, 29/79 évf. 1-2. sz. 63-82.
- Vinay, Jean-Paul – Darbelnet, Jean 2000 [1958/1995]. *A Methodology for Translation*. (ford. Sager, Huan C. – Hamel, M.-J.). In: Venuti, Lawrence (szerk.): *The Translation Studies Reader*. Routledge Kiadó, London – New York, 84-93.
- Williams, Jenny 2003. *Theories of Translation*. Palgrave MacMillan kiadó, h.n. [London].
- Wittgenstein, Ludwig 1998: *Filozófiai vizsgálódások* (ford. Neumer Katalin). Atlantisz, Budapest.
- Zirkuli Péter 1977a. *Látvány és tekintet*. Tiszatáj, 31. évf. 8. sz. 63-65.
- Zirkuli Péter 1978b. *Egy „léha” költő Bukarestből*. Könyvvilág, 23. évf. 11. sz.